

ROZŠÍŘENÍ LOMIKAMENE TROJPRSTÉHO (*SAXIFRAGA TRIDACTYLITES* L.) NA ŽELEZNICÍCH VÝCHODNÍCH ČECH V ROCE 2016

Distribution of *Saxifraga tridactylites* on the railroads of East Bohemia in 2016

Helena FALTYSOVÁ¹, Vladimír FALTYS²

¹ Bartolomějská 116, 530 01 Pardubice, e-mail: helena.faltysova@seznam.cz

² Na Lhotách 646, 565 01 Choceň, e-mail: vfaltys@centrum.cz

Výsledky sledování rozšíření lomikamene trojprstého (*Saxifraga tridactylites*) na železničních stanicích na území Pardubického a Královéhradeckého kraje v roce 2016.

Klíčová slova: nádraží, železnice, *Saxifraga tridactylites*
Keywords: railway station, railway, *Saxifraga tridactylites*

Lomikámen trojprstý (*Saxifraga tridactylites* L.) je jednoletá, 3–15 cm vysoká bylina s přímou hustě stopkatě žláznatou lodyhou, často načervenalou. Přízemní listy v růžici jsou v obrysu obvejčité až kopist'ovité, na vrcholu 3zubé až 3laločné, lodyžní listy v obrysu obvejčité až obkopinaté, 3–5 zubé až 3–5 laločné. Květenství je hrozen nebo lata s 5-četnými drobnými bílými květy. Plodem je kulovitá tobolka s mnoha semeny. Kvete v dubnu a květnu, suché rostliny jsou dobře patrné ještě počátkem července (KUBÁT et al. 2002). V ČR patří mezi ohrožené (C3) (GRULICH 2012) a zákonem chráněné druhy (§ 2) dle vyhlášky č. 395/1992 Sb.

Přirozeně roste na skalních stepích, výslunných stráních, písčinách a v lomech, druhotně na zdech a na železničních svrších (KOCIÁN 2009, LEPŠÍ 2002, LEPŠÍ et al. 2007).

Právě poslední typ stanoviště nás zaujal, neboť v minulých několika letech se na železnicích i jinde v České republice začal tento druh objevovat v masovém měřítku. Dosud byl tento druh uváděn z východních Čech pouze na přirozeném stanovišti na Kunětické hoře u Pardubic (HANSGIRG 1881, naposledy ověřil Matějček roku 1978 – ústní sdělení), z okolí Pardubic (HADAČ et HADAČ 1948, cf. DUCHÁČEK 2009) a několik údajů pochází z nádraží východní Čech (DUCHÁČEK 2007, 2009).

Od jara 2016 jsme proto začali systematicky i náhodně prozkoumávat železnice na území Pardubického a Královéhradeckého kraje a jejich nejbližšího okolí a zjistili jsme, že se tento nenápadný druh nepozorovaně masově rozšířil.

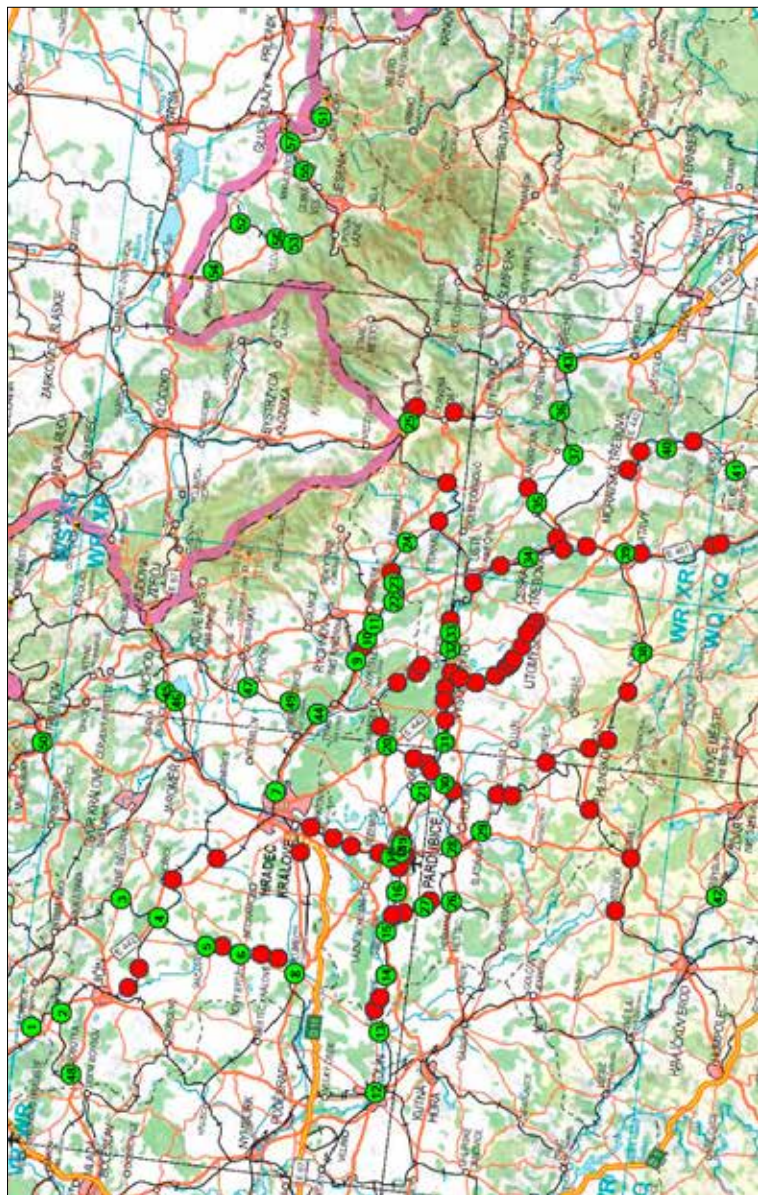
Jeho oblíbeným stanovištěm se stala spíše venkovská nádraží, kde preferuje slepá nebo méně frekventovaná kolejiště, obvykle s dřevěnými pražci a železničním svrškem pokrytým slabší vrstvou substrátu. Pouze výjimečně byl objeven na zastávkách s jednou až dvěma frekventovanými kolejišti nebo mimo stanice. Vytváří většinou velké porosty s tisíci jedinci, často společně s dalšími jarními efemery, zejména s osivkou jarní. Vzhledem k načervenalé lodyze jsou tyto porosty již z dálky dobře patrné.

Na přiložené mapě jsou zeleně označena nádraží, kde byl tento druh v roce 2016 nalezen, červené body označují nádraží a železniční zastávky, kde byl prováděn průzkum, ale druh nalezen nebyl. Jedná se o naše vlastní nálezy, pouze 8 lokalit je převzato z literatury. Čísla lokalit odpovídají číslům v mapě, ve druhém sloupci je uvedeno číslo kvadrantu středoevropského síťového mapování.

Seznam lokalit

Lokality vlastního průzkumu:

- 1) 5457D Rovensko pod Troskami, nádraží, 13. 5. 2016 Faltysová
- 2) 5557B Libuň, nádraží, 13. 5. 2016 Faltysová
- 3) 5559C Lázně Bělohrad, nádraží, 19. 4. 2016 Faltys
- 4) 5659A Ostroměř, nádraží, 13. 5. 2016 Faltysová
- 5) 5758B Smidary, nádraží, 27. 5. 2016 Faltys
- 6) 5758D Nový Bydžov, nádraží, 27. 5. 2016 Faltys
- 7) 5761C Hradec Králové, Slezské předměstí, nádraží, 2. 6. 2016 Faltysová
- 8) 5858B Chlumeck nad Cidlinou, nádraží, 27. 5. 2016 Faltys
- 9) 5863C Častolovice, nádraží, 10. 5. 2016 Faltys
- 10) 5863C Kostelec nad Orlicí, nádraží, 10. 5. 2016 Faltys
- 11) 5863D Doudleby nad Orlicí, nádraží, 10. 5. 2016 Faltys
- 12) 5957C Kolín, nádraží, 1. 6. 2016 Faltysová
- 13) 5958C Záboří nad Labem, nádraží, 17. 5. 2016 Faltys
- 14) 5958D Řečany nad Labem, nádraží, 17. 5. 2016 Faltys
- 15) 5959C Přelouč, nádraží, 17. 5. 2016 Faltys
- 16) 5959D Opočinec, železniční zastávka, 28. 4. 2016 Faltysová
- 17) 5960C Rosice nad Labem, nádraží, 10. 5. 2016 Faltysová
- 18) 5960D Pardubice, hlavní nádraží, 13. 5. 2016 Faltysová, 17. 5. 2016 Faltys
- 19) 5960D Pardubice, u trati u elektrárny, 17. 5. 2016 Faltys
- 20) 5961B Holice, nádraží, 27. 5. 2016 Faltysová
- 21) 5961C Kostěnice, nádraží, 12. 5. 2016 Faltysová
- 22) 5963B Potštejn, nádraží, 10. 5. 2016 Faltys
- 23) 5964A Litice nad Orlicí, nádraží, 10. 5. 2016 Faltys
- 24) 5964B Žamberk, nádraží, 13. 5. 2016 Faltys
- 25) 5966A Dolní Lipka, nádraží, 11. 6. 2016 Faltysová, 13. 5. 2016 Faltys
- 26) 6059B Heřmanův Městec, nádraží, 4. 6. 2016 Faltysová, 12. 5. 2016 Faltys
- 27) 6059B Choltice, nádraží, 4. 6. 2016 Faltysová
- 28) 6060B Chrudim-město, železniční zastávka, 12. 5. 2016 Faltys
- 29) 6060D Slatiňany, nádraží, 19. 5. 2016 Faltysová
- 30) 6061B Bořice, železniční zastávka, 21. 5. 2016 Faltysová
- 31) 6062A Uhersko, nádraží, 12. 5. 2016 Faltysová, 17. 5. 2016 Faltys
- 32) 6063A Choceň, nádraží, 28. 4. 2016 Faltys
- 33) 6063D Mýtkov, okolí žel. přejezdu k Brandýsu, 11. 4. 2016 Faltys
- 34) 6164B Česká Třebová, nádraží, 1. 7. 2016 Faltys
- 35) 6165B Rudoltice v Čechách, nádraží, 23. 5. 2016 Faltys
- 36) 6166B Hoštejn, nádraží, 23. 5. 2016 Faltys
- 37) 6166C Krasíkov, nádraží, 23. 5. 2016 Faltys
- 38) 6263D Polička, nádraží, 19. 5. 2016 Faltysová
- 39) 6264B Svitavy, nádraží, 22. 5. 2016 Faltys
- 40) 6266C Městečko Trnávka, nádraží, 22. 5. 2016 Faltys
- 41) 6366C Velké Opatovice, nádraží, 22. 5. 2016 Faltys
- 42) 6460A Příbrav, nádraží, 21. 5. 2016 Faltys

Obr. 1: Lokality lomikamene trojprstého (*Saxifraga tridactylites*) ve Východních Čechách. Mapový podklad © CENIA, 2016, zelené body – pozitivní nálezy, číslo odpovídá číslu v seznamu lokalit, červené body – prozkoumané lokality s negativním nálezem.

Fig. 1: Distribution of *Saxifraga tridactylites* in East Bohemia. Green points – positive findings on location, the number corresponds with locations list number, red points – negative / no findings on location.

Lokality cizích autorů:

- 43) 5862A Týniště nad Orlicí, nádraží a kolejiště ve směru do Hradce Králové SZ nádraží. Doležal Jan, 10. 5. 2014, DOLEŽAL J. (2015): Botanická exkurze do Týniště nad Orlicí – Vč. bot. zprav. 16: 7–11.
- 44) 5862A Petrovice n. O., železniční zastávka, Doležal Jan, 9. 5. 2015, DOLEŽAL J. (2016): Botanická exkurze podél železniční trati Petrovice nad Orlicí – Bolehošť – Vč. bot. zprav. 17: 5–7.
- 45) 5662A Česká Skalice, železniční nádraží (1. 6. 2015 leg. M. Ducháček, HR, PR)
- 46) 5662A Česká Skalice, seřaďovací nádraží v lese Rousín, 1,7–2,2 km JZ od železničního nádraží Česká Skalice (1. 6. 2015 leg. M. Ducháček, HR, PR)
- 47) 5762B Opočno, železniční nádraží Opočno pod Orlickými horami (23. 5. 2016 leg. J. Doležal et M. Ducháček, PR)
- 48) 5557A Sobotka ZSZ od Jičina, železniční nádraží (31. 5. 2016 leg. M. Ducháček PR)
- 49) 5762C Bolehošť (7. 5. 2016 not. J. Doležal)
- 50) 5461A Trutnov, železniční nádraží (2015 not. M. Ducháček et V. Samková)

Celkem jsme *Saxifraga tridactylites* našli v roce 2016 ve východních Čechách na 42 lokalitách, z toho pouze 3× na klasických železničních zastávkách a 2× na železničních přejezdech mimo stanice. Všechny ostatní lokality byla nádraží s větším počtem kolejišť.

Při průzkumu bylo rovněž navštíveno dalších 74 nádraží a železničních zastávek, kde druh jsme druh **ne našli**. Tyto lokality jsou uvedeny v následujícím seznamu:

- 5658A Vitíněves, 13. 5. 2016 Faltysová
- 5658B Butoves, 13. 5. 2016 Faltysová
- 5659B Hořice v Podkrkonoší, 10. 5. 2016 Faltysová
- 5758B Skřivany, nádraží, 27. 5. 2016 Faltys
- 5758D Zachrašťany, železniční zastávka, 27. 5. 2016 Faltys
- 5760A Sadová, nádraží, 27. 5. 2016 Faltys
- 5858B Luková, železniční zastávka, 27. 5. 2016 Faltys
- 5860A Praskačka, nádraží, 27. 5. 2016 Faltys
- 5860B Opatovice nad Labem, nádraží, 11. 5. 2016 Faltysová, 27. 5. 2016 Faltys
- 5860D Čeperka, 11. 5. 2016 Faltysová
- 5860D Stěblová, 11. 5. 2016 Faltysová
- 5863C Kostelec nad Orlicí, zastávka město, 10. 5. 2016 Faltys
- 5958C Kojice, zastávka, 12. 5. 2016 Faltysová, 17. 5. 2016 Faltys
- 5958D Chvaletice, železniční zastávka, 12. 5. 2016 Faltys
- 5959D Valy u Přelouče, železniční zastávka na hlavní trati, 12. 5. 2016 Faltys
- 5959D Valy u Přelouče – zastávka, železniční zastávka na trati do Choltic, 4. 6. 2016 Faltysová
- 5959D Veselí, 4. 6. 2016 Faltysová
- 5960A Semtín, 11. 5. 2016 Faltysová
- 5960C Svítkov, zastávka, 28. 4. 2015 Faltysová, 17. 5. 2016 Faltys
- 5960D Pardubice-závodíště, 17. 5. 2016 Faltysová
- 5960D Pardubice-Pardubičky, 28. 4. 2016 Faltysová
- 5961D Moravany, 21. 5. 2016 Faltysová
- 5961D Platěnice, 21. 5. 2016 Faltysová

5961D Roveň, 21. 5. 2016 Faltysová
5962A Staré Holice, železniční zastávka, 27. 5. 2016 Faltys
5962B Čermná nad Orlicí, nádraží, 26. 4. 2016 Faltys
5962D Plchůvky, okolí žel. zastávky, 26. 4. 2016 Faltys
5963C Újezd u Chocně, nádraží, 26. 4. 2016 Faltys
5963D Brandýs nad Orlicí, nádraží, 26. 4. 2016 Faltys
5964A Bohousová, železniční zastávka, 13. 5. 2016 Faltys
5965C Letohrad, nádraží, 13. 5. 2016 Faltys
5965D Jablonné nad Orlicí, nádraží, 13. 5. 2016 Faltys
5966A Králíky, železniční zastávka, 13. 5. 2016 Faltys
5966B Králíky, nádraží, 13. 5. 2016 Faltys
5966D Moravský Karlov, železniční zastávka, 13. 5. 2016 Faltys
6059B Jeníkovice, 4. 6. 2016 Faltysová
6061A Hrochův Týnec, nádraží, 12. 5. 2016 Faltys, 21. 5. 2016 Faltysová
6061C Chrast u Chrudimi, nádraží, 21. 5. 2016 Faltys
6062A Sedlišťka, zastávka, 17. 5. 2016 Faltys, 18. 5. 2016 Faltysová
6062B Dobříkov, železniční zastávka, 9. 5. 2016 Faltysová
6062B Výsoké Mýto – město, nádraží, 18. 5. 2016 Faltysová
6062B Slatina u Vysokého Mýta, železniční zastávka a přejezd silnice, 8. 5. 2016 Faltys
6062B Zámorsk, nádraží, 9. 5. 2016 Faltys
6063A Sruby, železniční zastávka, 8. 5. 2016 Faltys, 12. 5. 2016 Faltysová
6063C Cerekvice nad Loučnou, nádraží, 9. 5. 2016 Faltys
6063C Cerekvice nad Loučnou, zastávka, 9. 5. 2016 Faltys
6063C Džbánov, zastávka, 9. 5. 2016 Faltys
6063C Hrušová, zastávka, 9. 5. 2016 Faltys
6064A Ústí nad Orlicí, nádraží, 23. 5. 2016 Faltys
6064D Dlouhá Třebová, nádraží, 26. 4. 2016 Faltys
6065D Lanškroun, nádraží, 23. 5. 2016 Faltys
6161A Horka u Chrastí, železniční zastávka, 21. 5. 2016 Faltys
6161D Skuteč, nádraží, 9. 5. 2016 Faltys
6163A Řídký, zastávka, 9. 5. 2016 Faltys
6163B Litomyšl, nádraží, 9. 5. 2016 Faltys
6163B Litomyšl, zastávka, 9. 5. 2016 Faltys
6163B Nedošín, zastávka, 9. 5. 2016 Faltys
6164B Třebovice, nádraží, 26. 4. 2016 Faltys
6164D Opatov, nádraží, 26. 4. 2016 Faltys
6164D Semanín, žel. zastávka, 26. 4. 2016 Faltys
6260C Chotěboř, nádraží, 21. 5. 2016 Faltys
6260D Ždírec nad Doubravou, nádraží, 21. 5. 2016 Faltys
6261A Hlinsko, nádraží, 19. 5. 2016 Faltysová, 21. 5. 2016 Faltys
6262A Čachnov, nádraží, 9. 5. 2016 Faltys
6262A Krouna, železniční zastávka, 9. 5. 2016 Faltys
6262D Borová, nádraží, 9. 5. 2016 Faltys, 19. 5. 2016 Faltysová
6264D Svitavy, železniční zastávka Svitavy-Lány, 22. 5. 2016 Faltys
6265B Moravská Třebová, nádraží, 22. 5. 2016 Faltys
6266A Linhartice, železniční zastávka, 22. 5. 2016 Faltys
6365C Březová nad Svitavou, nádraží, 22. 5. 2016 Faltys

- 6365C Moravská Chrastová, železniční zastávka, 22. 5. 2016 Faltys
6366A Chornice, nádraží, 22. 5. 2016 Faltys
6465A Letovice, nádraží, 22. 5. 2016 Faltys

Na těchto lokalitách byla *Saxifraga tridactylites* předmětem hledání, v žádném případě zde netvořila porosty, ovšem jednotlivé rostliny zejména na vícekolejných nádražích mohly být přehlédnuty.

O skutečnosti, že výskyt *Saxifraga tridactylites* není jen záležitostí železnic východních Čech svědčí i to, že v roce 2016 byla ve velkém množství nalezena i na nádražích v okrese Jeseník – viz mapa (51 Zlaté Hory, 52 Velká Kraš, 53 Vápenná, 54 Javorník ve Slezsku, 55 Písečná, 56 Žulová, 57 Mikulovice – vše Faltysová duben–květen 2016, unpub). Při podrobném průzkumu tratí mezi jmenovanými stanicemi nebyl tento druh nikde nalezen, v mapě nejsou pro malou rozlohu zvlášť označeny negativní lokality. Charakter stanovišť je stejný jako u východočeských lokalit. Zajímavé rovněž je, že se druh vyskytuje v poměrně velkém množství na nádraží ve Zlatých Horách, i když mimo kolejiště na svahu nad ním, kam nepřijdou ani cestující, přestože vlaky sem jezdí pouze o víkendech. Zároveň chybí na nádraží ve Vidnavě, kde byl provoz ukončen v roce 2010, přestože ekologické podmínky jsou zde ideální. Zkoumána nebyla hlavní trať Hanušovice-Jeseník, která byla celý rok v generální rekonstrukci. Bude zajímavé sledovat, za jak dlouho se *Saxifraga tridactylites* objeví zde.

Saxifraga tridactylites byla v roce 2016 nalezena i na řadě nádraží na území Prahy (Milan Marek – ústní sdělení) a náhodně i na nádraží v jihoslovenské Podhajske (Faltysová, unpub.)

Saxifraga tridactylites se nepochybně šíří vlakovou dopravou. Zajímavé ovšem je, že jsme ji nenalezli nikde na místech, která by byla v posledních letech opravována a naváжена čerstvým šterkem. Naopak největší porosty se vyskytovaly v kolejištích, která byla již delší dobu téměř nepoužívaná a později ve vegetační sezóně porostlá další pleveľnou vegetací. Použití herbicidů v prostorách nádraží nemá na druh zřejmě výrazný vliv, neboť v době jeho aplikace jsou rostliny již na konci svého vegetačního období. Herbicidy naopak zlikvidují konkurenční vytrvalé druhy.

V příštím roce bychom chtěli v započatém průzkumu pokračovat.

Souhrn

Během jarního období 2016 byl proveden botanický průzkum celkem 116 nádraží a železničních zastávek na území Pardubického a Královéhradeckého kraje zaměřený na výskyt lomikamene trojprstého (*Saxifraga tridactylites*). Bylo zjištěno, že se tento druh vyskytuje převážně na venkovských nádražích, kde dává přednost slepým nebo méně frekventovaným kolejištím. Pouze výjimečně (2×) byl objeven na zastávkách s jednou až dvěma frekventovanými kolejišti nebo mimo stanice (2×). Vytváří většinou velké porosty s tisíci jedinci, často společně s dalšími jarními rostlinami, zejména s osívkou jarní (*Erophila verna*). Celkem byl tento druh nalezen na 42 lokalitách.

Summary

During the spring of 2016 on the land of Pardubice and Hradec Kralove region a botanical research on presence of *Saxifraga tridactylites* has been conducted. This research has taken place on 116 railway stations. It was found that this species occurs mainly on countryside stations on underused railway yards. Only exceptionally was found in stations with one or two highly used railways or outside of railway station. It grows into colonies of several thousands plants commonly together with other spring species such as *Erophila verna*. This species was found on 42 places.

Literatura

- DOLEŽAL J., 2015: Botanická exkurze do Týniště nad Orlicí. *Vč. bot. zprav., Dobré*, 16: 7–11.
- DOLEŽAL J., 2016: Botanická exkurze podél železniční trati Petrovice nad Orlicí – Bolehošť. *Vč. bot. zprav., Dobré*, 17: 5–7.
- DUCHÁČEK M., 2007: Lomikámen trojprstý (*Saxifraga tridactylites* L.) – nový druh pro Královéhradecký kraj. *Acta Mus. Reginaehradec., ser. A (sci. natur.)* 32: 41–42.
- DUCHÁČEK M., 2009: Lomikámen trojprstý (*Saxifraga tridactylites*) – ohrožený druh expandující na železničních nádražích. *Muzeum a současnost, Roztoky, ser. natur.*, 24: 3–26.
- GRULICH V., 2012: Red List of vascular plants of the Czech Republic: 3rd edition. *Preslia* 84: 631–645.
- HADAČ E. & HADAČ J., 1948: Květena Pardubicka. *Pardubice*, 232p.
- HANSGIRG A., 1881: Květena okolí Hradce Králové. *Hradec Králové*, 112p.
- KOCIÁN P., 2009: *Digitaria sanguinalis* subsp. *pectiniformis* Henrard, *Dipsacus laciniatus* L., *Hyoscyamus niger* L., *Saxifraga tridactylites* L. – In: Plášek V. & Cimalová Š. [eds], *Zajímavé botanické nálezy z regionu severní Moravy a Slezska III. Časopis Slezského zemského muzea, série A*, 58: 240, 241, 241, 242.
- KUBÁT K. et al., 2002: Klíč ke květeně České republiky. *Academia, Praha*, 928 p.
- LEPŠÍ M., 2002: *Saxifraga tridactylites* L. – lomikámen trojprstý. In: Anonymus, *Nálezy zajímavých a nových druhů v květeně jižní části Čech IX, Sborn. Jihočes. Muz., České Budějovice, Přír. Vědy* 42: 111–117.
- LEPŠÍ P., LEPŠÍ M., MAREK M., CHÁN V. et PAULIČ R., 2007: Příspěvek ke květeně skal vltavského údolí u Orlíku ve Středním Povltaví. *Sborn. Jihočes. Muz., České Budějovice, Přír. Vědy* 47: 177–125.

Došlo: 14. 11. 2016

